

УДК 378.041.046 – 021.66

DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-1-267-271

К. Й. Щербакова,

кандидат педагогічних наук, професор
Маріупольський державний університет
(vladimirsherbakov@ukr.net)

Н. М. Щербакова,

кандидат педагогічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет
(vladimirsherbakov@ukr.net)

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ

Анотація

Характеризуються особливості організації навчального процесу студентів магістратури в контексті опанування ними навичками самостійної роботи. Процес навчання розглядається як структурно-функціональна модель, що включає такі елементи: мета, особливості організації навчального процесу, зміст і форма самостійної роботи та результат.

Ключові слова: андрагогічна модель, самостійна робота студентів, організація навчального процесу в закладах вищої освіти.

Summary

The article describes peculiarities of organization of educational process of magistrates students in the context of using by them habits of independent work.

Key words: andragogichna model, independent work students, organization of educational process, Institution Higher Educational.

У сучасній педагогічній освіті особливої актуальності набуває проблема підготовки фахівців в умовах навчання в магістратурі. При цьому головними завданнями у визначеній проблемі є засвоєння соціально-особистісного, загальнонаукового, інструментально-технологічного та професійного досвіду, що забезпечить їм можливість вирішувати в єдності навчальні, наукові та методичні проблеми. Важливим в організації відповідного освітнього процесу в магістратурі є створення умов для активної самостійної роботи студентів, що забезпечить засвоєння ними динамічних знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь та визначатиме здатність майбутніх фахівців успішно здійснювати подальшу навчальну й професійну діяльність. Відповідно до цього вважаємо, що й освітній процес студентів магістратури має спиратися особливу структурно-функціональну модель підготовки фахівців, у якій провідна роль належить їх самостійній роботі.

Проблема організації самостійної роботи студентів привертає увагу багатьох учених, зокрема І. Архангельського, Н. Батечко, В. Бенери, В. Буряка, І. Зимньої, В. Загвязинського та інших. У своїх дослідженнях науковці зазначають, що цей вид діяльності необхідно розглядати як підґрунтя формування професійної та інноваційної готовності майбутніх фахівців. Самостійна робота студентів (СРС) використовується у двох значеннях: широкому – як активна пізнавальна творча діяльність, яка має місце в будь-якому виді освітньої діяльності, та більш вузькому значенні – як один з видів

навчальних занять. Дослідники (І. Зимня, В. Загвязинський та інші), характеризуючи самостійну роботу як специфічну форму навчальної діяльності, наголошують на тому, що вона організовується самим суб'єктом учіння відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, у найбільш зручний та раціональний, на його думку, час і здійснюється під опосередкованим керівництвом викладача. С. Архангельський вважає самостійну роботу студентів особливістю методики навчання у вищій школі, основним завданням якої є вміння здобувати шляхом власних пошуків наукові знання і активного інтересу до їх здобуття.

Самостійну роботу як основний вид навчальної діяльності магістрантів розглядає В. Бенера, наголошуючи на її здійсненні відповідно до сучасних тенденцій в освіті.

Мета статті: обґрунтувати теоретичні засади самостійної роботи студентів магістратури, розробити структурно-функціональну модель її організації та довести вплив СРС на професійну готовність фахівця.

Якість професійної підготовки майбутніх магістрів безпосередньо залежить від основних підходів до організації освітнього процесу, які використовуються в закладах вищої освіти. Серед них маємо виокремити, по-перше, *нормативно-законодавчий підхід*, який характеризує підготовку фахівців до роботи в конкретному науковому колі, спираючись на державні й спеціальні професійні стандарти, що відображають загальні й національні здобутки прогресивної педагогічної практики вищої школи, орієнтують на необхідні професійні якості й характеристики діяльності фахівців.

По-друге, важливим є *діяльнісно-технологічний підхід*, який забезпечує ціннісно-смыслову сферу діяльності майбутніх магістрів та передбачає удосконалення змістового компонента їх професійної підготовки. Саме такий підхід сприяє розвитку професійної мотивації, оволодінню сучасними інформаційними технологіями, опануванню вміннями самостійної діяльності.

По-третє, *контрольно-моніторинговий підхід*, який дозволяє сформувати в майбутніх магістрів уміння за допомогою інструментарію педагогічного вимірювання своєчасно отримувати «зворотній зв'язок», якісну інформацію про зміни в рівнях підготовки студентів до професійної діяльності в закладах освіти. Така організація освітнього процесу відповідає андрагогічній моделі (освіта дорослих) й орієнтує заклади вищої освіти на переосмислення і значну перебудову усього педагогічного процесу.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що професійна підготовка студентів магістратури має певні особливості, одна з них – спрямованість навчання на науку та її розвиток. Майбутні магістри оволодівають готовими науковими знаннями, й водночас – методами науки. Це стимулює їх на постійний науковий пошук та поступове зближення навчальної й наукової діяльності. Постійна співпраця, співтворчість студентів магістратури з викладачами, як правило, вченими, мотивує їх на самостійну експериментальну працю. Отже, самостійна навчальна робота поєднується з дослідницькою.

Професійна підготовка фахівців у магістратурі (і за змістом, і за формою навчання) має чітку спрямованість на формування в них особистісних якостей майбутніх викладачів, науковців або організаторів системи освіти. У педагогіці такий підхід називають *контекстним*.

Розробка нової політики держави в галузі освіти дорослих потребує

аналізу і визначення змісту категорії “безперервна освіта”. Аналіз уявлень про феномен безперервності дозволяє в основу тлумачень покласти сучасний сенс та зміст багатозначного поняття “освіта” як способу трансляції та зрощування норм культури, соціальної практики, індивідуальної діяльності людини і з засвоєння нею картини світу.

У сучасній європейській гуманістичній культурі безперервна освіта розглядається в межах процесів розвитку. Безперервна освіта не окрема, а як загальна категорія в межах розвитку досліджуються з трьох позицій: з позиції людини – як освіта протягом життя; з позиції сфери освіти – як відкрита освіта, що створює умови для особистісно-професійного розвитку людини, груп людей, суспільства в цілому; з позиції позаосвітньої сфери – як випереджальна підготовка фахівців і професіоналів для активного життя в позаосвітніх системах діяльності [4, с. 17-21].

Основними критеріями сучасного навчального процесу в закладах вищої освіти є поступовий і обов’язковий перехід навчання, його змісту на вищий теоретичний рівень та посилення уваги до організації самостійної роботи студентів. Організуючи навчальний процес, наша увага зосереджувалася на забезпеченні спрямованості змісту навчання на зв’язок з наукою шляхом самостійного розв’язання проблем. При цьому важливим було інтегрувати самостійну роботу в усі форми навчального процесу (аудиторні та позааудиторні).

На основі декомпозиції самостійної роботи студентів нами були виокремлені такі її складові: мета, особливості організації навчального процесу, зміст і форма самостійної роботи та результат. Це дозволило нам побудувати структурно-функціональну модель, яка відображена на рис. 1:

Рис. 1. Структурно-функціональна модель організації СРС у магістратурі

Основними умовами підвищення ефективності освітнього процесу ми вважали формування відповідної мотивації до самостійної роботи з боку

студентів; розкриття цінності знань з позиції методології, теорії, наукових шкіл, практики; розвиток у студентів звички наполегливо й відповідально працювати, критично аналізувати інформацію, виробляти і відстоювати власне бачення у вирішенні наукових проблем. Крім того, самостійну роботу ми розглядали як процес, що забезпечує прогресивні зміни в особистості майбутнього магістра. Ці зміни, перш за все, стосується специфіки його особистісних якостей: мотивованість, компетентність, відповідальність, креативність, організованість, ініціативність тощо. У процесі самостійної роботи створюються умови для накопичення досвіду професійної діяльності, в якій важливе значення мають проєктувально-цільові, діагностичні, дидактичні, аналітичні, організаційно-методичні, комунікативні, стимуляційно-регулятивні, контрольні-оцінювальні та рефлексивні уміння. На формування таких умінь було спрямовано нашу роботу.

Так, вивчаючи навчальну дисципліну “Методологія та організація наукового дослідження”, студенти отримували завдання різного рівня складності. Наприклад, розкрийте зв'язок між методологічною та теоретичною основою дослідження; доведіть необхідність дотримання принципу єдності історичного, логічного; розробіть структурно-функціональну модель емпіричних методів дослідження тощо.

При цьому майбутні магістри добре орієнтувалися в тому, що проблемні завдання виконують у навчальному процесі потрібну функцію: вони є початковою ланкою процесу засвоєння нових знань; забезпечують накопичення відповідних умінь роботи з науковою інформацією; є основним засобом самоконтролю й самовдосконалення майбутнього фахівця.

Самостійна робота студентів магістратури розглядалася нами як інтеграційний фактор. Різні види самостійної роботи передбачалися під час організації усіх форм навчального процесу: лекцій, семінарських, практичних і лабораторних занять. Так, одним із важливих критеріїв лекції вважалася підготовка майбутнього викладача реалізовувати стрижневу гуманістичну ідею про творчу співпрацю педагога зі студентами в контексті емоційної взаємодії. Працюючи в тісному контакті зі студентами, викладач має можливість активізувати їх мисленнєву діяльність за рахунок спільного вирішення проблемних питань, створення проблемних ситуацій; акумулювати значний обсяг теоретичних знань з урахуванням новітніх досягнень; відображати зв'язок з іншими науками; скеровувати студентів у масиві наукової інформації.

Семінарські, практичні і лабораторні заняття, як правило, передбачають пізнавальну самостійність студентів, що забезпечує високий результат у їх професійній підготовці.

Так, на семінарських заняттях викладач організовує дискусію за певним планом на матеріалі попередньо вивчених тем, перелік яких визначається робочою програмою з навчального предмета. Структура семінарського заняття включає такі елементи: тема, мета заняття, завдання для самостійної роботи студентів (аналіз літератури, спостереження, експериментування тощо), питання для обговорення (план дискусії), індивідуальні навчально-дослідні завдання (практичні, творчі), методичні рекомендації для підготовки студентів до заняття, література (базова, додаткова).

Готовність до активної роботи на занятті є важливим показником рівня сформованості в них навичок самостійної роботи. Для виступу на семінарському занятті студенти готують тези, схеми, моделі, проєкти. На

кожному занятті викладач оцінює роботу студентів. Додатковими балами оцінюється участь студентів у дискусії (короткі виступи), їх уміння формулювати і відстоювати свою позицію.

На лабораторних заняттях майбутні фахівці під керівництвом викладача проводять природні або імітаційні експерименти чи досліди в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях або аудиторіях. На таких заняттях у студентів магістратури формується науковий світогляд; уміння пізнавати природу педагогічних явищ; знання про наукові методи пізнання; переконання в тому, що наукові теорії відображають об'єктивну реальність, а практика є критерієм перевірки теоретичних положень; уміння організовувати експеримент у лабораторних умовах; науковий інтерес до науково-дослідної діяльності кафедри; практико орієнтовані знання про майбутню професію. Структура лабораторного заняття, як правило, включає такі структурні компоненти: вступна, основна, заключна, підсумкова частини.

Аналіз власного досвіду організації самостійної роботи студентів магістратури засвідчив, що її інтеграція в процес підготовки фахівців у закладах вищої освіти дозволяє сформулювати необхідні для їх майбутньої професійної діяльності вміння: виділяти проблему й бачити в ній протиріччя; визначати мету, формулювати завдання, доцільно обирати методи їх розв'язання; виділяти конкретні ситуації у виучуваній проблемі; формулювати гіпотезу, ставити близькі й далекі цілі; вміння працювати з науковою інформацією, проявляти мобільність; розробляти структурно-функціональні моделі й алгоритми їх реалізації; здійснювати перспективне планування, самостійно робити висновки; проявляти рефлексію. Опанування цими вміннями залежить від того, яке місце в навчальному процесі ЗВО матиме самостійна робота.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження – удосконалення побудови освітнього процесу в закладах вищої освіти та місце в ньому самостійної роботи як системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенера В. Є. Розвиток вітчизняного досвіду організації самостійної роботи студентів у сучасній практиці вищої школи України / В. Є. Бенера // Актуальні проблеми гуманітарної освіти : зб. наук. праць / [за ред. А. М. Ломаковича, В. Є. Бенери]. – Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 12. – С. 3–7.
2. Батечко Н. Г. Особливості організації самостійної роботи магістрантів – майбутніх викладачів вищої школи / Н. Г. Батечко. // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2014. – № 3-4. – С. 46-51.
3. Шимко І. М. Дидактичні умови організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Професійна освіта" / І. М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 20 с.
4. Щедровицкий Г. П. Очерки по философии образования (статьи и лекции) / Г. П. Щедровицкий. – М. : Эксперимент, 1993. – С. 17–21., с. 17–21.
5. Щербакова К. Й. Методологія та організація наукового дослідження : навч. посіб. / К. Й. Щербакова, Н. М. Щербакова. – Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. – 190 с.
6. Щербакова Н. Професійна підготовка педагога в умовах навчання в магістратурі / Н. Щербакова // Xth International scientific conference "The modern science, business and education" – July, 03-04. – Varna University of Management, Bulgaria, 2017. – С. 267- 273.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2018